

Практичне заняття

Перша світова: повсякденне життя в умовах фронту і тилу

Пригадайте з раніше вивченого:

1. Коли Перша світова війна набула позиційного характеру?
2. Які причини позиційного характеру війни?
3. Як впродовж війни воюючі сторони намагались подолати позиційний характер війни? Які були наслідки цього?

Мета: на підставі аналізу підготовлених повідомлень, презентацій визначити, тексту для читання скласти уявлення про жахи війни і наслідки її для всіх шарків суспільства.

Завдання для підготовки до практичного заняття

Підготувати повідомлення (презентації)

- 1) Солдат на фронті Першої світової війни;
- 2) Доля жінки у Першій світовій війні.
- 3) Опрацювати текст для читання «Позиційна війна».

Хід роботи

1. Об'єднайтеся у малі групи за тематикою підготовлених повідомлень та обговоріть результати роботи над ними.

2. Представте класу спільні висновки, яких ви дійшли, працюючи в малих групах.
3. Ознайомтеся із запропонованим матеріалом і визначте, що нового ви дізналися на підставі їхнього аналізу відповідно до теми заняття.
4. Презентуйте класу найкращі з підготовлених до уроку повідомлень (презентацій).
5. Сформулюйте висновки відповідно до мети заняття.
6. Підготуйте до уроку узагальнення-есе на тему: «Як можна вирішити національне питання?».

Узагальнення знань за розділом I «Передумови Першої світової війни. Війна та революції»

1. Складіть перелік подій періоду Першої світової війни, які ви вважаєте найважливішими. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Назвіть видатних історичних діячів цієї доби. У чому ви бачаєте їхній внесок в історію?
3. Поясніть значення термінів і понять: шовінізм, тотальна війна, пропаганда, бліцкриг, геноцид, блокада, анексія, контрибуція.
4. Сучасний британський історик Норман Дейвіс у праці «Європа, історія» розділ, де розповідається про Першу світову війну, назвав «Затьмарення Європи». Поясніть, як ви розумієте цю назву.
5. Проаналізуйте вплив економічних і політичних процесів на хід війни.
6. Якими були наслідки вступу у війну США та виходу з війни Росії?
7. Яку роль відіграла війна як чинник розпаду багатонаціональних імперій?
8. Охарактеризуйте основні політичні, економічні та світоглядні наслідки Першої світової війни.

Тестові завдання для підготовки до тематичного оцінювання за розділом I «Перша світова війна. Війна та революції»

1. На якому фронті часів Першої світової війни відбулися події, що увійшли в історію як «чудо на Марні» та «Верденська м'ясорубка»?
 - А Східному
 - Б Західному
 - В Італійському
 - Г Балканському
2. Яка подія була приводом до розв'язання Першої світової війни?
 - А вбивство австрійського наступника престолу
 - Б російська мобілізація
 - В австрійський ультиматум Сербії
 - Г німецький ультиматум Бельгії
3. Гострі суперечності між якими країнами стали вирішальними у розв'язанні Першої світової війни?
 - А Німеччиною і Францією
 - Б Німеччиною і Англією
 - В Австро-Угорщиною і Росією
 - Г Росією і Німеччиною
4. Існує думка, що Перша світова війна ознаменувала собою закінчення XIX ст. Яке з наведених тверджень підтримує цю думку?
 - А війна дала поштовх руйнуванню колоніальних імперій
 - Б війна призвела до краху династичних імперій
 - В війна сприяла розвитку систем озброєння
 - Г війна забезпечила формування єдиного європейського ринку
5. Про які події Першої світової війни йдеться в уривку джерела:

«Проти незахищених флангів армії Самсонова німці кинули свіжі, значно переважаючі сили, які зайшли в тил, оточивши наступаючі російські підрозділи. Самсонов зробив спробу вирватися з кільця. Коли розвіялись останні сподівання, він застрілювався...»?

 - А наступ росіян у Східній Пруссії 1914 р.
 - Б Галицьку битву 1914 р.
 - В відступ російської армії в 1915 р.
 - Г Брусилівський прорив 1916 р.
6. У якій битві німецька армія вперше в історії успішно застосувала отруйні речовини:
 - А біля міста Іпр
 - Б на р. Марна
 - В біля міста Верден
 - Г на р. Сомма

7. Подіям якого року Першої світової війни присвячений англійський плакат?

- А 1914 р.
- Б 1915 р.
- В 1916 р.
- Г 1917 р.

8. Якою цифрою на фрагменті карти позначено Західний фронт Першої світової війни 1917 р.?

- А 1
- Б 2
- В 3
- Г 4.

9. Зображений англійський плакат часів Першої світової війни свідчить про

- А соціальні наслідки війни.
- Б політичні ризики війни.
- В перемоги на фронтах.
- Г імперські зазіхання.

10. Який член Троїстого союзу виступив у Першій світовій війні проти своїх союзників?

- А Австро-Угорщина
- Б Італія
- В Османська імперія
- Г Болгарія

11. «Ми будемо топити навіть тріску, якщо вона попливе в Англію» — з таким закличком виступив:

- А кайзер Німеччини Вільгельм II.
- Б російський цар Микола II.
- В президент США В. Вільсон.
- Г прем'єр-міністр Франції Ж. Клемансо.

12. Яка проблема була визначальною у розпаді Австро-Угорської імперії?

- А економічна
- Б національна
- В соціальна
- Г релігійна

13. Установіть відповідність між подіями і наслідками.

1 «Чудо на р. Марна»

А вступ у війну Румунії на боці країн Антанти

2 втрата російськими військами Польщі, Східної Галичини, Західної Волині тощо

Б укладення перемир'я на Східному фронті

3 «Брусиловський прорив»

В зрив планів «блискавичної війни»

4 Жовтневий переворот (революція) в Росії

Г утворення Четверного союзу
Д початок Німеччиною «підводної війни».

14. Установіть послідовність подій.

А *«О 5-й годині почався сильний гуркіт гармат... Ті, хто був ближче до північної околиці Іпра, побачили два страшні привиди із зелено-жовтого туману, ... які злилися в синьо-білу хмару, що повисла над позиціями двох французьких дивізій... Незабаром офіцери побачили втікаючих... Втікаючі залишили по собі прорив у 4 милі, який був заповнений лише мертвими або напівмертвими, що задихалися, агонізуючи...»*

Б *«Цілі ліси косило, наче колосся, всі перекриття продірявило, навіть ті, що були перекриті трьома шарами мішків з землею, всі перехрестя полівало сталевим дощем, всі дороги на Верден перевернуло вверх дном. Всюди залишки розбитих обозів, шматки трупів, підірваних гармат».*

В *«Проти незахищених флангів армії Самсонова німці кинули свіжі, значно переважаючі сили, які зайшли в тил, оточивши наступаючі російські підрозділи. Самсонов зробив спробу вирватися з кільця. Коли розвіялись останні сподівання, він застрілвся...»*

Г *«Рано-вранці 18 листопада у салоні-вагоні штабного поїзда головнокомандувача військ Антанти маршала Фоша, що стояв у Комп'єнському лісі, представниками воюючих сторін було підписано перемир'я».*

15. Які імперії припинили своє існування внаслідок Першої світової війни?

1 Португальська

2 Британська

3 Австро-Угорська

4 Німецька

5 Французька

6 Іспанська

7 Російська

Узагальнення знань за розділом II

«Облаштування повоєнного світу»

1. Складіть перелік подій цього періоду, які ви вважаєте найважливішими для тогочасного розвитку світу. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Назвіть видатних історичних діячів цієї доби. У чому ви бачаєте їхній внесок в історію?
3. Поясніть значення термінів і понять: репарації, Ліга Націй, Версальсько-Вашингтонська система міжнародних договорів, «лінія Керзона», демілітаризована зона, пакт, «санітарний кордон», система колективної безпеки, «план Дауеса», «план Юнга», «пакт Бріана—Келлога».
4. Охарактеризуйте основні результати, суперечності й наслідки Версальсько-Вашингтонської системи.
5. Проаналізуйте рішення Паризької та Вашингтонської конференцій з позицій інтересів «великих» і «малих» держав.
6. Визначте основні джерела нестабільності в тогочасній Європі. Поясніть.

Тестові завдання для підготовки до тематичного оцінювання за розділом II «Облаштування повоєнного світу»

1. Якій країні заборонили об'єднуватися з Німеччиною за умовами Версальського і Сен-Жерменського договорів?
- А Данії
Б Австрія
В Чехословаччині
Г Угорщині

2. Позицію якої країни відображає таке висловлювання одного з учасників Паризької конференції: «Ми вели всі наші найбільші війни для того, щоб завдати тій чи іншій великій державі панувати в Європі»?
- А Великої Британії
Б США
В Франції
Г Італії

3. Якою цифрою на фрагменті карти позначено територію, що за умовами Версальського договору відійшла до Польщі?
- А 1
Б 2
В 3
Г 4

4. Про діяльність якої організації її генеральний секретар відверто заявив таке: «Що ви хочете, ця організація існує лише тому, що того бажують великі держави. Я не Дон-Кіхот, я можу проводити політику лише версальських держав»?
- А Комінтерн
Б Соцінтерн
В Ліга Націй
Г Організація Об'єднаних Націй

5. Яка подія сприяла процесу, що став темою для створення наведеної радянської карикатури?
- А Запровадження непу в радянській Росії
Б Укладення Ризького миру між Польщею і радянськими республіками
В Рапальський договір між Німеччиною та радянською Росією
Г Оприлюднення декларації про створення СРСР

6. На якій міжнародній конференції ухвалили рішення про створення Ліги Націй?
- А Паризькій
Б Вашингтонській
В Генуезькій
Г Лозаннській

7. На які країни, позначені на фрагменті карти, поширювалися обмеження, котрі містилися у мирних договорах, що були підписані після Першої світової війни?

- А 2, 3, 5
- Б 1, 4, 7
- В 3, 6, 7
- Г 1, 4, 5

8. Рейнський гарантійний пакт — це:

А складова Версальського договору (1919 р.), яка передбачала демілітаризацію Рейнської зони.

Б гарантія непорушності кордону між Францією, Бельгією та Німеччиною, досягнута на Локарнській конференції 1925 р.

В зобов'язання Німеччини з виплати репарацій, закріплені «Планом Юнга» (1929 р.)

Г домовленість між Німеччиною, Францією, Італією та Великою Британією про перегляд Версальського договору (1933 р.)

9. З якою метою у 1922–1923 рр. було скликано Лозаннську міжнародну конференцію?

А Укладання мирного договору з Туреччиною після втрати фактичної сили Севрським договором

Б вироблення механізмів повернення націоналізованої приватної власності іноземців у Росії

В обговорення і схвалення угод, котрі б гарантували західні кордони Німеччини і встановлювали систему арбітражів

Г налагодження економічного співробітництва між країнами Європи з метою її відбудови після Першої світової війни

10. Процедура підписання якого договору описана в документі?

«У центрі Дзеркальної зали споруджено невелике приміщення... Клемансо сідає у центрі довгого столу, обличчям до вікон. Справа від нього — Президент Сполучених Штатів Вільсон, зліва — Ллойд-Джордж...

Б'є третя година. До зали входить дуже блідий, у старому чорному сюртуку, новий німецький міністр закордонних справ Норман Мюллер... О третій годині п'ятдесят хвилин підписання договору повноважними представниками закінчується...»

- А Версальського
- Б Лозаннського
- В «Плану Дауеса»
- Г «Договору чотирьох»

11. Скільки держав підписали на Вашингтонській конференції 1921–1922 рр. договір про дотримання принципу «відкритих дверей» і «рівних можливостей» у Китаї?
- А чотири
В сім
Б п'ять
Г дев'ять
12. Що таке «репарації»?
- А повернення на батьківщину, з поновленням їхніх прав, військовополонених і цивільних осіб, які під час війни опинилися за межами своєї країни
Б здійснення структурних зрушень у сфері виробництва з метою переведення економіки країни після закінчення війни на виробництво цивільної продукції
В ліквідація на основі міжнародного договору військових укріплень на певній території, а також заборона мати на ній військові бази й тримати збройні сили
Г повне або часткове відшкодування (за мирним договором або іншими міжнародними актами) державою-агресором збитків, заподіяних державі, що зазнала нападу
13. Установіть відповідність між назвами мирних договорів із країнами-союзниками Німеччини у Першій світовій війні та їхніми умовами.
- 1 Сен-Жерменський
2 Нейський
3 Тріанонський
4 Лозаннський
- А Дві третини угорської території передавалися Чехословаччині, Югославії та Румунії
Б Туреччина втрачала всі свої володіння на Арабському Близькому і Середньому Сході, Закавказзі і на Балканах
В Австрія втрачала Південний Тіроль та Істрію, що відходили до Італії
Г Туреччині поверталися території, що раніше були передані Греції та Вірменії
Д Болгарія втрачала частину території, що передавалася Греції, Югославії та Румунії
14. Установіть послідовність подій.
- А План Юнга
Б Пакт Бріана–Келлога
В План Дауеса
Г Рейнський гарантійний пакт
15. Укажіть основні рішення Вашингтонської конференції 1921–1922 рр.
- 1 проголошено принцип суверенітету і територіальної цілісності Китаю
2 встановлення співвідношення тоннажу провідних флотів світу
3 гарантування недоторканості у Тихому океані острівних володінь США, Великої Британії, Франції, Японії строком на 10 років
4 затвердження розподілу території Османської імперії, встановлено міжнародний контроль над Чорноморськими протоками
5 визнання створення Союзу Радянських Соціалістичних Республік
6 ухвалення плану подолання кризи з виплати Німеччиною репараційних платежів
7 ліквідація колоніальної системи в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні

Практичне заняття

Тоталітарні та диктаторські режими

Пригадайте з раніше вивченого:

1. Чому у міжвоєнний період ідеали демократії були поставлені під сумнів?
2. У яких країнах тоталітарні режими були встановлені у міжвоєнний період?

Мета: на підставі аналізу підготовлених повідомлень, презентацій та наведених матеріалів визначити основні риси тоталітарних режимів. З'ясувати розмаїття їхньої ідеологічної основи.

Завдання для підготовки до практичного заняття

- I. Підготувати повідомлення (презентації) 1) Витоки італійського фашизму; 2) Німецький нацизм. А. Гітлер; 3) Сталінський режим в СРСР.
- II. Дати відповідь на питання: Чому стало можливим встановлення тоталітарних режимів?

Хід роботи

I. Об'єднайтеся в малі групи й опрацюйте поданий матеріал.

! **Тоталітаризм** — це феномен ХХ ст. Тоталітаризм (від пізньолатинського *totalis* — весь, цілий, повний) — одна з форм політичного режиму, що характеризується повним (тотальним) контролем держави над всіма сферами життя суспільства й окремо взятої людини: політичного, економічного, соціального і навіть особистого. Всю сутність тоталітарної держави висловив Б. Муссоліні: «Все для держави, нічого проти держави, нічого поза державою». Тоталітаризм у найбільш завершеному вигляді існував в Італії, Німеччині, СРСР та державах соціалістичного табору.

Поняття «тоталітаризм» уперше використав 1923 р. ліберальний політик Джованні Амедолла, характеризуючи італійський фашизм. Згодом термін став застосовуватися щодо сталінського режиму в СРСР та гітлерівського в Німеччині.

1. Виникнення тоталітаризму

Феномен тоталітаризму своїм корінням сягає глибини віків, знаходить свою схожість з деспотіями і тираніями стародавніх часів, з абсолютистськими й авторитарними системами влади. Але тільки у ХХ ст., в умовах кризи класичної ліберальної ідеї, при переході до розвинутого індустріального суспільства й соціальної демократії з'являється тип жорсткої диктатури, яка спирається на масові рухи і пронизана унітарною (єдиною) ідеологією.

Можна визначити такі передумови виникнення тоталітарних режимів:

1. Утвердження індустріального суспільства. Поява технологій масового виробництва. Запровадження механізмів державного регулювання економіки. Стандартизація всіх сторін життя. «Масова культура».
2. Залучення наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. до політичного життя широких мас населення після запровадження загального виборчого права і загальної демократизації політичного життя у провідних країнах світу.
3. Вихід на політичну арену великого загалу людей, переважно неграмотних, з низькою політичною культурою, озлоблених соціальною несправедливістю, що призводить до появи нових харизматичних лідерів, які вміло маніпулюють масами, прагнуть до одноосібної влади.
4. Виникнення масових політичних партій та соціальних рухів, об'єднаних тоталітарними ідеологіями.

2. Риси, ознаки тоталітарних режимів

Будь-який режим має свої ознаки, котрі виділяють його серед інших. Сучасні дослідники називають такі риси тоталітаризму:

1. Ліквідація багатопартійності й демократичних інститутів влади. Встановлення однопартійної системи і культу вождя (Муссоліні, Сталіна, Гітлера та ін.).
2. Зрощування партійного та державного апаратів. Тобто партійні структури починають виконувати владні повноваження, підміняючи державні інститути.
3. Створення системи масових громадсько-політичних організацій, які охоплюють всі вікові верстви суспільства (жовтенята, піонери, комсомол, профспілки, комуністична партія — в СРСР). Це забезпечувало правлячому режиму повний контроль над усіма верствами суспільства, їхню ідеологічну обробку.
4. Одержавлення економіки. Встановлення повного контролю над виробництвом і розподілом продукції, суспільних благ.
5. Мілітаризація економіки. У СРСР та Німеччині становила до 80%.
6. Агресивний характер зовнішньої політики. Ідеологізація зовнішньої політики. У СРСР — реалізація світової революції, в Німеччині — встановлення у світі «нового порядку» тощо.
7. Створення образу ворога (справжнього чи міфічного). Розгортання масової агітації та пропаганди з метою мобілізації населення для реалізації загарбницьких планів і ліквідації політичних конкурентів всередині країни.
8. Використання дармової примусової праці. Особливо ця система була розвинута в СРСР.
9. Масові репресії як засіб боротьби з опонентами і як система залякування.
10. Ідеологічна обробка населення. Повний контроль над системою освіти, вихованням, засобами масової інформації тощо.
11. Ігнорування прав людини. Людина — є «гвинтик» великого державного механізму.
12. Прагнення до уніфікації: культури, свідомості, моди тощо.
13. Опора на власні сили (автаркія) тощо.

Будучи зовнішньо схожими, тоталітарні режими в різних країнах мали різні соціально-економічні структури, соціально-психологічні установки, принципово несумісні ідеології; їхнє становлення відбувалося різними шляхами, залежно від національних особливостей та особливостей становища в країні; по-різному і в різні часи відбувся їхній крах.

3. Історична місія тоталітаризму

Тоталітаризм, попри низку негативних моментів, виконав важливу історичну місію. Як і будь-яке історичне явище, тоталітаризм потребує детального вивчення для застереження наступних поколінь.

За допомогою повного одержавлення економіки, мобілізуючи всі ресурси для досягнення певної грандіозної мети (побудувати комуністичне суспільство, досягти світового панування, досягти рівня провідних країн в економічному розвитку тощо), тоталітаризм створює ілюзію стрімкого розвитку. Попри створення за короткий строк могутньої промислової бази, він, виявляється, не спроможний здійснити випереджаючого розвитку. А за досягнуті грандіозні результати (в СРСР перехід до індустріального суспільства був здійснений за декілька десятиліть) доводиться платити занадто високу ціну — мільйони людських життів, а в кінцевому підсумку — повна неефективність економічної моделі.

Крім того, тоталітаризм став кривавим прикладом, до чого призводить ігнорування прав та інтересів окремої людини.

За роки свого існування тоталітарний режим довів, що це модернізуючий і мобілізуючий устрій, який більш-менш ефективно діє лише в екстремальних ситуаціях і не здатний закласти основи довгострокової позитивної перспективи.

Документи розповідають

Американські політологи К. Фрідріх, З. Бжезинський про «Загальну модель тоталітаризму»

(Витяг)

- панування «єдиної масової партії, як правило, на чолі з єдиним «диктатором»;
- наявність «розробленої ідеології... хіліастичного змісту, заснованої на радикальному запереченні існуючого суспільного устрою у поєднанні з ідеєю завоювання світу для нового соціального порядку»;
- «терористична система на основі фізичного і психічного насилля»;
- «технологічно обумовлена, майже абсолютна монополія контролю над всіма засобами масових комунікацій»;
- «технологічно обумовлена, майже абсолютна монополія використання озброєння»;
- «централізований контроль та управління економікою способом бюрократичної координації до того юридично незалежних корпорацій».

Які риси тоталітарних режимів виокремлюють американські політологи? Щоб ви додали до цього списку?

Запитання і завдання

1. Що таке тоталітаризм?
2. Чому тоталітаризм є феноменом ХХ ст.?
3. Стосовно яких країн використовують поняття тоталітаризм?
4. Які риси тоталітарних режимів виокремлюють сучасні дослідники?
5. У чому основні відмінності між тоталітарними режимами?
6. Яка історична місія тоталітаризму?

Узагальнення знань за розділом III

«Провідні держави світу у міжвоєнний період»

1. Складіть перелік найважливіших (на вашу думку) подій, що відбувалися в розглянутих державах світу в цей період. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Назвіть видатних історичних діячів цієї доби. У чому ви вбачаєте їхній внесок в історію?
3. Поясніть значення термінів і понять: «сегрегація», «тейлоризм», «фондова біржа», «проспериті», «світова економічна криза», «новий курс», «диригентство», «Народний фронт», «тоталітаризм», «фашизм», «нацизм», «антисемітизм», «гетто», «воєнний комунізм», «імпортозамінна індустріалізація», «колективізація сільського господарства», «неолібералізм», «кейнсіанство».
4. Порівняйте вплив результатів і наслідків Першої світової війни на становище в розглянутих державах.
5. Наведіть факти з розвитку розглянутих упродовж вивчення теми країн, що свідчать про нетривкий і нерівномірний характер економічного зростання у 20-х рр. XX ст.
6. Порівняйте стратегії подолання економічної кризи, обрані урядами США, Великої Британії, Франції, Італії та Німеччини.
7. Визначте характерні риси й особливості зовнішньої політики розглянутих держав у міжвоєнний період.
8. Визначте особливості тоталітарних режимів, що встановилися в цей час в Італії, Німеччині та СРСР.
9. Охарактеризуйте зміни геополітичної ситуації в тогочасній Європі у зв'язку з утворенням тоталітарних режимів і покажіть їх на карті.

8. У якій країні в 1934 р. відбулася невдала спроба фашистського завоювання?

А Англія Б Франція В Німеччина Г США

9. Про якого діяча йдеться в уривку з історичного джерела?

«Довіра до нього безмежно зростала, тому що не лише без усякого кровопролиття усунув наслідки Версальського договору, а й постійно зміцнював велич імперії. Лише небагато було тих, хто не дав себе засліпити зовнішніми успіхами та соціальним піднесенням і розгадав його демонічну сутність».

А А. Гітлера Б Й. Сталіна В Ф. Франко Г Б. Муссоліні

10. Зображені плакати дають змогу пояснити

А природу тоталітарних режимів
Б зміст тоталітаризму
В причини встановлення тоталітарних режимів
Г успіхи тоталітарних режимів

11. У якій країні Європи в 1920-ті роки було офіційно проголошено курс на створення

«корпоративної держави»?

А Франції
Б СРСР
В Німеччині
Г Італії

12. Агітаційний плакат франкістів в Іспанії відображає

А мету боротьби
Б джерела боротьби
В масштаби жертв
Г успіхи боротьби

13. Установіть відповідність між датами та подіями:

1 1922 р.	А перемога франкістів у громадянській війні в Іспанії
2 1923 р.	Б «похід на Рим» фашистів на чолі з Б. Муссоліні
3 1933 р.	В «півний путч» у Мюнхені
4 1939 р.	Г прихід до влади нацистів у Німеччині
	Д фашистський заколот у Парижі

14. Установіть послідовність подій в СРСР.

А створення СРСР
Б завершення відбудови промисловості, курс на індустріалізацію
В започаткування політики «коренізації»
Г запровадження непу

15. Які були головні стимули до праці у 1930-ті рр. в СРСР?

1 матеріальна зацікавленість
2 соціалістичне змагання
3 ентузіазм
4 страх бути репресованим
5 страх перед безробіттям
6 подорож за кордон
7 занесення на «чорну дошку»

Практичне заняття

Міжнаціональні відносини у державах Центрально-Східної Європи

Пригадайте з раніше вивченого:

1. Які держави постали за підсумками Першої світової війни у Центрально-Східній Європі?
2. Для яких держав Центрально-Східної Європи були характерними національні проблеми?
3. Чому більшість країн Центрально-Східної Європи були багатонаціональними?

Мета: на підставі аналізу підготовлених повідомлень, презентацій визначити, які моделі міжнаціональних відносин вибудовували уряди країн Центрально-Східної Європи; якими були наслідки загострення національних питань у країнах регіону; як невирішеність «українського питання» впливала на розвиток країн Центрально-Східної Європи.

Завдання для підготовки до практичного заняття (теми розподіляє учитель).

Підготувати повідомлення (презентації):

- 1) «Українське питання» в європейській політиці 1920–1930-х рр.;
- 2) Моделі національної політики країн Центрально-Східної Європи у 1920–1930-х рр.;
- 3) Ключові фактори у розпаді та ліквідації Чехословаччини у 1938–1939 рр. і Югославії в 1941 р.;
- 4) Використання національного питання у здійсненні агресії проти країн Центрально-Східної Європи.

Хід роботи

1. Об'єднайтесь у малі групи за тематикою підготовлених повідомлень та обговоріть результати роботи над ними.
2. Представте класу спільні висновки, яких ви дійшли, працюючи в малих групах.
3. Ознайомтеся із запропонованим матеріалом і визначте, що нового ви дізналися на підставі його аналізу відповідно до теми заняття.
4. Презентуйте класу найкращі з підготовлених до уроку повідомлень (презентацій).
5. Сформулюйте висновки відповідно до мети заняття.
6. Підготуйте до уроку узагальнення есе на тему: «Як можна вирішити національне питання?»

Узагальнення знань за розділом IV.

«Держави Центрально-Східної Європи»

1. Складіть перелік подій, котрі ви вважаєте найважливішими в історії Центрально-Східної Європи у 1920–1930-ті рр. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Поясніть значення термінів і понять «санація», «примусова асиміляція», «сепаратистський рух», «королівська диктатура», «державний переворот», «агресія», «національна революція».
3. Покажіть на історичній карті:
 - а) держави, які постали і відстояли свою незалежність у Центрально-Східній Європі за підсумками розпаду Німецької, Російської і Австро-Угорської імперій;
 - б) території, які були предметом суперечок між державами регіону;
 - в) збройні конфлікти, що мали місце у регіоні у 1918–1939 рр.;
 - г) територіальні зміни, що відбулись у регіоні в 1921–1939 рр.
4. Назвіть імена видатних історичних діячів Центрально-Східної Європи. У чому ви вбачаєте їхній внесок в історію своєї країни?
5. Сформулюйте на підставі фактів власну позицію щодо авторитарних тенденцій у країнах регіону та викладіть її у формі історичного есе.
6. Порівняйте прояви національних проблем у різних державах. Сформулюйте власну оцінку причин національної проблеми у державах Центрально-Східної Європи.
7. Сформулюйте основні докази втручання у внутрішні справи держав регіону великими державами та СРСР.
8. Порівняйте особливості суспільно-політичного життя радянської України в період 1921–1939 рр. і держав Центрально-Східної Європи.
9. За додатковою інформацією ознайомтеся з різними точками зору щодо сутності національної політики різних держав Центрально-Східної Європи?
10. Які процеси світового розвитку найбільш впливали на розвиток держав регіону? Визначте особливості їхнього прояву.
11. Назвіть та конкретизуйте фактами характерні риси розвитку національних рухів у державах регіону. Чому вони намагалися знайти зовнішню підтримку?
12. Сформулюйте узагальнюючий висновок щодо розвитку держав Центрально-Східної Європи у 1920–1930-ті рр.
13. Підготуйте навчальний проект на теми: «Українська еміграція в Центрально-Східній Європі: політична діяльність і культурне життя».

Тестові завдання для підготовки до тематичного оцінювання за розділом IV «Держави Центрально-Східної Європи»

1. Революції 1918–1919 рр. у країнах Східної Європи призвели до
 - А ліквідації монархій в регіоні
 - Б встановлення режимів народної демократії
 - В утворення нових незалежних держав
 - Г розпуску комуністичних партій
2. Який повоєнний мирний договір констатував припинення існування Австро-Угорської імперії та визнавав незалежність утворених на її теренах держав (Чехословаччини, Австрії, Угорщини тощо)?
 - А Нейїський
 - Б Версальський
 - В Сен-Жерменський
 - Г Севрський
3. Які з країн Східної і Центральної Європи входили до Малої Антанти?
 - А 1, 4, 7
 - Б 3, 5, 6
 - В 2, 5, 6
 - Г 2, 3, 4
4. Першим президентом незалежної Чехословаччини обрали
 - А Т. Масарика
 - Б Е. Бенеша
 - В Л. Свободу
 - Г Е. Гаха
5. «Судетська проблема» була інспірована нацистською Німеччиною з метою знайти привід до агресії проти
 - А Чехословаччини
 - Б Польщі
 - В Югославії
 - Г Угорщини
6. На фото зображений
 - А кондуктулятор Румунії
 - Б король Югославії
 - В регент Угорщини
 - Г вождь держави Польщі

14. Установіть послідовність подій:

- А** державний переворот у Польщі, встановлення режиму «санації»;
- Б** устанавлення монархічної диктатури в Югославії;
- В** устанавлення диктатури Й. Антонеску в Румунії;
- Г** проголошення М. Горті регентом в Угорщині.

15. Які країни в 1934 р. утворили Балканську Антанту?

- 1** Румунія
- 2** Греція
- 3** Угорщина
- 4** Болгарія
- 5** Чехословаччина
- 6** Югославія
- 7** Албанія

Практичне заняття

Азія та Латинська Америка: протиборство демократичних сил і диктаторських режимів

Пригадайте з раніше вивченого:

1. Коли більшість країн регіону здобули політичну незалежність?
2. Що таке «доктрина Монро»?

Мета: на підставі аналізу підготовлених повідомлень, презентацій та наведених джерел характеризувати шляхи модернізації країн Латинської Америки, визначити причини встановлення і зміст діяльності диктаторських режимів.

Завдання для підготовки до практичного заняття

- I. Підготувати повідомлення (презентації) 1) Диктаторські режими в Латинській Америці у 1920–1930-ті рр.; 2) Революційні рухи в Латинській Америці у 1920–1930-ті рр.; 3) Політика США у 1920–1930-ті рр. щодо країн Латинської Америки.
- II. Дати відповідь на питання: Чому становлення демократичних інститутів влади в Латинській Америці супроводжувалося гострою політичною боротьбою, революціями і встановленням кривавих диктаторських режимів?

Хід роботи

1. Об'єднайтесь у малі групи за тематикою підготовлених завдань та обговоріть результати роботи над ними.
2. Представте класу спільні висновки, яких ви дійшли, працюючи в малих групах.
3. Ознайомте клас з найкращими повідомленнями та презентаціями.
4. Сформулюйте висновки відповідно до мети заняття.

Узагальнення знань за розділом V «Держави Азії та Латинської Америки»

1. Складіть перелік подій цього періоду, які ви вважаєте найважливішими. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Поясніть значення понять і термінів: «національна революція», «гандизм», «ліберальний реформізм», «національно-визвольна боротьба», «каудільйо», «етатизм», «латифундія», «хунта», «сіонізм».
3. Дайте власну оцінку діяльності провідних політичних діячів періоду: Кемалю Ататюрку, Реза-шаху, Чан Кайші, Магатмі Ганді.

4. Покажіть на історичній карті:
- а) поділ Османської імперії за Севрським договором;
 - б) події греко-турецької війни;
 - в) нові кордони Туреччини (1923 р.);
 - г) підмандатні території в Азії;
 - г) події національної революції в Китаї 1925–1927 рр.;
 - д) напрями японської агресії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні;
 - е) збройні конфлікти в Латинській Америці.
5. Порівняйте національні революції в Туреччині, Ірані та Китаї.

Питання для порівняння	Туреччина	Іран	Китай
Хронологічні рамки революцій			
Причини і передумови			
Основні події			
Результати і на- слідки			

6. Назвіть факти, які підтверджують твердження, що більшовики після приходу до влади в Росії намагались «експортувати революції» в Азію.
7. Чим можна пояснити посилення національно-визвольної боротьби народів світу після Першої світової війни?
8. Сформулюйте основні аргументи на твердження: у 1920-ті рр. в Китаї, Ірані, Туреччині відбулися національні революції.
9. Чому в Індії домінуючою формою національної боротьби став ненасильницький опір?
10. За додатковою інформацією ознайомтеся з різними поглядами на сутність революційних подій у країнах Азії в 1920–1930-ті рр. Чим вони відрізняються?
11. Які процеси світового розвитку мали місце в період 1918–1939 рр., що впливали на розвиток країн Азії та Латинської Америки?
12. Назвіть та конкретизуйте фактами характерні риси розвитку Японії у 1920–1930-ті рр.
13. З'ясуйте основні зрушення, які відбулися у процесі модернізації країн Азії та Латинської Америки.
14. Підготуйте навчальні проекти на теми: «Визвольні рухи першої половини ХХ ст. перед вибором: радикалізм чи ненасильницький опір», «Національний лідер на тлі епохи» (на прикладі лідерів національних рухів 1920–1930-х рр.), «Філософія ненасильства у визвольних рухах».

Тестові завдання для підготовки до тематичного оцінювання за розділом V «Держави Азії та Латинської Америки»

- У меморандумі Танака, поданому імператору Японії в 1927 р., зазначалося: «Для того, щоб завоювати світ, ми повинні спочатку завоювати ...»
А Сингапур
Б Індію
В Китай
Г Індокитай
- Заколоти у 1930-ті рр. «молодих офіцерів» в Японії призвели до
А демократизації суспільно-політичного життя.
Б мілітаризації і фашизації країни.
В усунення імператора від управління державою.
Г ухвалення конституції країни.
- Яка подія увійшла в історію під назвою «Рух 4 травня»?
А антияпонські виступи у Китаї.
Б рух за створення Комуністичної партії Китаю.
В виступи за демократизацію японського суспільства.
Г виступи «молодих офіцерів» в Японії.
- Національна революція в Китаї тривала впродовж
А 1918–1921 рр.
Б 1925–1927 рр.
В 1932–1935 рр.
Г 1941–1945 рр.
- «Північний похід» — це ключова подія
А громадянської війни між комуністами і Гомінданом.
Б революції 1925–1927 рр.
В Синьхайської революції.
Г боротьби з японською агресією.
- Хто із зображених на фото історичних діячів зумів об'єднати Китай після революційних подій 1925–1927 рр.?

А

Б

В

Г

7. Яка подія увійшла в історію під назвою «Соляний похід»?
- А похід армії Гоміндану під командуванням Чан Кайші до Нанкіна
 - Б демонстративне порушення прихильниками ІНК колоніальних законів Індії
 - В наступ турецької армії на Ізмір під час греко-турецької війни
 - Г повстання селян в Японії
8. Хто з лідерів національно-визвольних рухів країн Азії у 1920–1930-ті рр. отримав прізвисько «Велика душа»?
- А Мустафа Кемаль
 - Б Магатма Ганді
 - В Чан Кайші
 - Г Сунь Ятсен
9. Про кого йдеться в уривку із джерела?
- «Він зміг реформувати систему літочислення, запровадити модифіковану латиницю, примусити всіх взяти собі прізвища, але його вплив поза межами великих міст був слабким. Його бажання створити в країні сучасну економіку мали дуже малий успіх».*
- А Кемалю Ататюрка
 - Б Магатму Ганді
 - В Чан Кайші
 - Г Реза-шаха Пехлеві
10. Про який документ йдеться у тексті?
- «1917 р. позначився появою документа, який зміцнив віру євреїв у те, що Британія на їхньому боці у справі створення єврейської держави в Палестині. У листопаді 1917 р., коли до Палестини, де на той час проживали 700 тис. арабів, почали приїждити євреї, став відомий зміст листа (його також називали «декларацією») міністра закордонних справ Великої Британії в уряді Д. Ллойд-Джорджа. Звертаючись до лідера британських сіоністів лорда Л. Ротшильда, він писав, що в Палестині буде створено єврейську державу, без заподіяння шкоди громадським і релігійним правам неєврейського населення (арабів) Палестини».*
- А декларація Ірвіна
 - Б декларація Керзона
 - В декларація Бальфура
 - Г лист Комінтерну
11. У якій країні Латинської Америки у 1920-ті рр. розгорнувся тенентистський рух?
- А Мексиці
 - Б Чилі
 - В Аргентині
 - Г Бразилії

- 12.** Головним гальмом у розвитку й модернізації країн Латинської Америки було
- А** панування у всіх сферах життя латифундистів.
 - Б** засилля європейського капіталу в промисловості.
 - В** масова безграмотність населення.
 - Г** етнічні конфлікти.

- 13.** Установіть відповідність між країнами і подіями.

1 Китай	А «Соляний похід»
2 Японія	Б «рисові бунти»
3 Іран	В «Північний похід»
4 Індія	Г Енбайське повстання
	Д встановлення династії Пехлевідів

- 14.** Установіть послідовність подій:

- А** проголошення Туреччини республікою;
- Б** державний переворот під керівництвом Реза-хана в Ірані;
- В** проголошення незалежності Афганістану;
- Г** проголошення незалежності Іраку.

- 15.** Які події пов'язані з історією Китаю 1920–1930-х років?

- 1** «рисові бунти»
- 2** «Рух 4 травня»
- 3** рух тенентистів
- 4** декларація Бальфура
- 5** чотирирічний план
- 6** «Північний похід»
- 7** Великий похід

Практичне заняття

Міжнародні відносини в другій половині 1930-х рр. у світлі історичних джерел

Пригадайте з раніше вивченого:

1. Які фактори впливали на зміст міжнародних відносин у другій половині 1930-х рр.?
2. Чому у другій половині 1930-х рр. політика «умиротворення» взяла гору над політикою «колективної безпеки»?

Мета: на підставі аналізу підготовлених повідомлень, презентацій та наведених джерел характеризувати міжнародні відносини другої половини 1930-х рр.

Завдання для підготовки до практичного заняття (теми розподіляє учитель).

- I. Підготувати повідомлення (презентації) 1) Політика «умиротворення»; 2) Політика «колективної безпеки»; 3) СРСР у системі міжнародних відносин 1930-х рр.
- II. Дати відповідь на питання: Чому стало можливим розв'язання Другої світової війни?

Хід роботи

1. Об'єднайтесь у малі групи і опрацюйте представлені документи: дайте відповідь на питання: Які аспекти міжнародних відносин висвітлюють документи?

Документи розповідають

№1

Телеграма військового аташе Франції в Польщі Ф. Мюсса до військового міністерства Франції 19 серпня 1939 р.

Сьогодні впродовж трьох годин разом з британським військовим аташе ми мали розмову з генералом Стахевичем (начальник генштабу збройних сил Польщі), безрезультатно шукаючи формулу для компромісу.

Заповіт Пілсудського, заснований на історичних і географічних чинниках, забороняє навіть розглядати питання про вступ іноземних військ на польську територію. Тільки під час бойових дій це правило може бути пом'якшене.

Начальник штабу нагадав, що польська доктрина з цього питання добре відома і завжди залишалась незмінною.

Насамкінець, після згоди з Беком було вирішено, що наша делегація у Москві може маневрувати так, наче перед поляками такого питання не ставилося...

1. У чому суть заповіту Пілсудського?
2. Як позиція Польщі відбилась на англо-французько-радянських переговорах воєнних місій?
3. Чому Польща дотримувалася саме такої позиції?
4. Позиція Польщі була причиною чи приводом до зриву англо-французько-радянських переговорів?

Таємний додатковий протокол до пакту про ненапад між Німеччиною та Союзом Радянських Соціалістичних Республік. 23 серпня 1939 р.

Підписуючи договір про ненапад між Німеччиною та Союзом Радянських Соціалістичних Республік, нижчепідписані уповноважені Обох Сторін обговорили в суворо конфіденційному порядку питання про розмежування сфер обопільних інтересів у Східній Європі.

Це обговорення призвело до нижчевикладеного результату:

1. У разі територіально-політичного переоблаштування областей, що входять до складу балтійських держав (Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва), північний кордон Литви одночасно є межею сфер інтересів Німеччини і СРСР. При цьому інтереси Литви щодо Віленської області визнаються Обома Сторонами.

2. У разі територіально-політичного переоблаштування областей, що входять до складу Польської держави, межа сфер інтересів Німеччини і СРСР пролягатиме приблизно вздовж лінії рік Нарев, Вісла і Сан. Питання, чи є в обопільних інтересах бажаним збереження незалежної Польської держави і які будуть кордони цієї держави, може бути остаточно з'ясоване лише протягом подальшого політичного розвитку. В кожному разі обидва Уряди вирішуватимуть це питання в порядку дружньої обопільної згоди.

3. Стосовно південного сходу Європи, з радянського боку підкреслюється зацікавлення СРСР у Бессарабії. З німецького боку заявляється про її повну політичну незацікавленість у цих областях.

4. Цей протокол зберігатиметься обома сторонами в суворій таємниці.

Москва, 23 серпня 1939 р.

За уповноваженням Уряду СРСР В. Молотов

За Уряд Німеччини Й. Ріббентроп.

1. Чим була зумовлена поява цього документа?
2. Дайте моральну та історичну оцінку цього протоколу.

1. Об'єднайтесь у малі групи за тематикою підготовлених завдань та обговоріть результати роботи над ними.
2. Представте класу спільні висновки, яких ви дійшли, працюючи в малих групах. Ознайомте клас з найкращими повідомленнями та презентаціями.
3. Сформулюйте висновки відповідно до мети заняття.

Узагальнення знань за розділом VI

«Передумови Другої світової війни»

1. Складіть перелік подій міжнародних відносин 1930-х рр., які ви вважаєте найважливішими. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Поясніть значення термінів і понять «політика «умиротворення», «аншлюс», «Судетська проблема», «демлітаризована зона», «Мюнхен», «Вісь», «пакт».
3. Покажіть на історичній карті:
 - а) вогнища війни на Далекому Сході, в Африці та Європі;
 - б) територіальне зростання Німеччини у 1930-ті рр.
 - в) сфери впливу Німеччини та СРСР за таємним протоколом до пакту Молотова-Ріббентропа.
4. Назвіть імена видатних історичних діячів, які впливали на хід міжнародних відносин у другій половині 1930-х рр. Оцініть політичну позицію та діяльність європейських лідерів в умовах назрівання війни.
5. Сформулюйте на підставі розглянутих фактів власну позицію щодо політики «умиротворення» та викладіть її у формі історичного есе.
6. Сформулюйте власну оцінку причин кризи і руйнування Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин?
7. Сформулюйте основні докази твердження: СРСР, підписавши Пакт про ненапад з Німеччиною і таємний протокол до нього, став союзником нацистів.
8. Чому політика «умиротворення агресора» є неефективною?
9. За додатковою інформацією ознайомтеся з різними точками зору на сутність Пакту про ненапад між СРСР та Німеччиною. Чим вони відрізняються?
10. Які процеси світового розвитку вплинули на розвиток міжнародних відносин у 1930-ті рр.?
11. Якими були зовнішньополітичні пріоритети провідних країн світу у 1930-ті рр.? Відповідь оформіть у вигляді таблиці.
12. Охарактеризуйте діяльність Ліги Націй в умовах загострення міжнародних відносин 1930-х рр.
13. Підготуйте навчальні проекти на теми: «Українське питання» в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни, «Ліга націй в умовах назрівання Другої світової війни: заходи задля збереження миру та причини неефективності».

Тестові завдання для підготовки до тематичного оцінювання за розділом VI «Передумови Другої світової війни»

1. Поняття «ізоляціонізм» доречно використовувати для зовнішньополітичного курсу в 1930-ті рр.
А Великої Британії
Б Франції
В Німеччини
Г США
2. Якій події міжнародних відносин 1930-х років присвячена карикатура?
А Мюнхенська конференція 1938 р.
Б «Аншлюс» Австрії 1938 р.
В радянсько-німецький пакт про ненапад 1939 р.
Г англо-французько-радянські переговори 1939 р.
3. Радянсько-німецький Пакт про ненапад 1939 р. був підписаний, тому що він перш за все
А усував причини суперечностей між Німеччиною та Радянським Союзом.
Б доводив, що Гітлер не був радикальним антикомуністом.
В вимощував шлях до порозуміння поміж країн Осі та їхніх союзників.
Г дозволяв як Німеччині, так і Радянському Союзу напасти на Польщу, не боячись агресії з боку один одного.
4. Територію якої африканської держави загарбала Італія у 1935–1936 рр.?
А Тунісу
Б Єгипту
В Ефіопії
Г Лівії
5. Яка була головна мета політики «умиротворення агресора»?
А ізоляція країн осі «Рим–Берлін–Токіо»
Б створення союзу країн «західної демократії» (Англиї та Франції) з СРСР проти фашистської агресії
В укладення союзу між СРСР і Німеччиною для поділу Європи
Г спрямувати агресію країн фашистського блоку на Схід (проти СРСР)
6. Перше вогнище Другої світової війни спалахнуло
А на Далекому Сході.
Б в Європі.
В в Африці.
Г на Близькому Сході.

7. У якому році німецькі війська за наказом А. Гітлера вступили в Рейнську демілітаризовану зону?

- А 1933 р.
- Б 1934 р.
- В 1935 р.
- Г 1936 р.

8. У якій послідовності нацистська Німеччина загарбувала у 1935–1939 рр. зазначені літерами території?

- А Б, А, В, Г
- Б Г, Б, А, В
- В А, В, Б, Г
- Г В, Г, Б, А

9. Про яку область ідеться в уривку з історичного джерела:

«Війни не буде! Гітлер запросив Муссоліні, Чемберлена, Даладьє зустрітися з ним завтра в Мюнхені. Ця трійця позбавить його від цієї «неслухняної дитини» Чехословаччини, і він отримає свою область без війни. Лише на декілька днів пізніше ніж обіцяв...»?

- А Судетську
- Б Тешинську
- В Рейнську
- Г Силезьку

10. Прихильниками і провідниками політики «умиротворення» агресора в 1930-х роках були

- А Н. Чемберлен і Е. Даладьє.
- Б В. Черчілль і Ш. де Голль.
- В Ф. Фош і Ф. Петен.
- Г Б. Муссоліні і А. Гітлер.

11. Яка подія є проявом політики «колективної безпеки»?

- А аншлюс Австрії
- Б плебісцит в Саарі
- В підписання французько-радянського та радянсько-чехословацького договорів про взаємодопомогу
- Г укладення «сталевого пакту» між Німеччиною та Італією

12. Де проходили англо-французько-радянські переговори воєнних місій влітку 1939 р. з метою укладення воєнної конвенції?

- А Москві
- Б Парижі
- В Лондоні
- Г Ленінграді

- 13.** Установіть відповідність між країнами і територіями, що вони загарбали у 1938–1939 рр.
1 Німеччина	А Трансильванія
2 Італія	Б Карпатська Україна
3 Угорщина	В Тешинська область
4 Польща	Г Судетська область
	Д Албанія
- 14.** Установіть хронологічну послідовність.
- А** приєднання Мемеля (Клайпеди) до Німеччини;
 - Б** вступ німецьких військ у Рейнську демілітаризовану зону;
 - В** плебісцит у Саарі, відновлення німецького суверенітету над цією областю;
 - Г** приєднання Судетської області до Німеччини.
- 15.** Які з наведених подій відбулися в 1939 р.?
- 1** «Аншлюс» Австрії
 - 2** укладення Мюнхенської угоди
 - 3** загарбання Албанії Італією
 - 4** укладення «Сталевого» пакту
 - 5** уведення німецьких військ у Рейнську демілітаризовану зону
 - 6** загарбання Мемеля Німеччиною
 - 7** створення Балканської Антанти

Практичне заняття

Цілі учасників Другої світової війни

Пригадайте з раніше вивченого:

1. Коли почалася Друга світова війна?
2. Які країни були ініціаторами війни?
3. Коли війна набула світового характеру?

Мета: на підставі аналізу наведених документів визначити цілі основних учасників війни.

Завдання для підготовки до практичного заняття

I. Проаналізуйте документи.

II. Дати відповідь на питання.

Хід роботи

1. Об'єднайтесь у малі групи за тематикою підготовлених завдань та обговоріть результати роботи над ними.

1. Троїстий пакт між Японією, Німеччиною та Італією (підписано 27 вересня 1940 р.)

Уряд Великої Японської імперії, уряд Німеччини і уряд Італії, визнаючи, що попередньою та необхідною умовою збереження тривалого миру є надання кожній державі можливості зайняти своє місце у світі, вважають основним принципом створення і підтримання нового порядку, необхідного для того, щоби народи у відповідних районах Великої Східної Азії і Європи могли пожинати плоди співіснування і взаємного процвітання, висловлюють рішучість взаємно співпрацювати і здійснювати узгоджені дії в зазначених районах стосовно зусиль, що засновані на даній доктрині.

Уряди трьох держав, переповнені прагненням до співробітництва з усіма країнами, які докладають подібних зусиль в усьому світі, сповнені бажання продемонструвати свою непохитну волю до миру в усьому світі, для чого уряд Великої Японської Імперії, уряд Італії, уряд Німеччини підписали таку угоду:

Стаття 1. Японія визнає і поважає керівне положення Німеччини та Італії у встановленні нового порядку в Європі.

Стаття 2. Німеччина та Італія визнають і поважають керівне положення Японії у встановленні нового порядку у Великій Східній Азії.

2. 3 висловлювань Гітлера про мету війни

«Ми повинні знищити населення — це входить у нашу місію охорони німецького народу. Нам доведеться розвинути техніку винищення населення. Якщо я посилаю цвіт німецької нації у пекло війни, то я маю право знищувати мільйони людей нижчої раси, які розмножуються, як черви... Йдеться про війну на знищення. На Сході жорстокість є благом для майбутнього. Росіяни, поляки, українці, білоруси повинні зникнути. Їх потрібно використати на благо Рейху...»

3. Атлантична хартія

(Прийнята главами США і Великобританії 14 серпня 1941 р.)

Президент США Рузвельт і прем'єр-міністр Черчилль, що представляє уряд її Величності в Об'єднаному королівстві, після спільного обговорення вважають необхідним оприлюднити деякі загальні принципи національної політики їхніх країн — принципи, на які вони покладають свої сподівання на краще майбутнє для світу.

США і Великобританія не прагнуть до територіальних чи інших надбань.

Вони не погодяться ні на які територіальні зміни, що не перебувають у згоді з вільним виявом бажання зацікавлених народів.

Вони поважають право всіх народів обирати собі форму правління, за якою вони хочуть жити; вони прагнуть до відновлення суверенних прав і самоуправління тих народів, які були позбавлені цього насильницьким шляхом.

Дотримуючись належним чином своїх існуючих зобов'язань, вони будуть прагнути забезпечити таке становище, за якого всі країни — великі й малі, переможці й переможені — мали б доступ на рівних засадах до торгівлі та до світових сировинних джерел, необхідних для економічного процвітання цих країн.

Вони прагнуть домагатися повного співробітництва між всіма країнами в економічній сфері з метою забезпечити для всіх більш високий рівень життя, економічний розвиток і соціальне забезпечення.

Після остаточного знищення нацистської тиранії вони сподіваються на встановлення миру, який дасть можливість всім країнам жити у безпеці на своїй території, а також забезпечити таке становище, за якого всі люди у всіх країнах могли би жити все своє життя, не знаючи ні страху, ні нужденності.

Такий мир повинен надати всім можливість вільно без будь-яких перепон плавати морями й океанами.

Вони вважають, що всі держави світу повинні з мотивації реалістичного і духовного порядку відмовитися від застосування сили, бо ніякий майбутній мир не можливо зберегти, якщо держави, які загрожують або можуть загрозовувати агресією за межами своїх кордонів, будуть продовжувати користуватися наземними, морськими і повітряними озброєннями. Черчілль і Рузвельт вважають, що до встановлення більш широкої і надійної системи загальної безпеки такі країни повинні бути роззброєні. Англія і США будуть також заохочувати всі інші заходи, котрі допоможуть, миролюбним народам позбавитися від тягаря озброєння.

4. Декларація Об'єднаних Націй (1 січня 1942 р.)

Уряди, що підписали це і раніше приєдналися до загальної програми цілей і принципів, втілені у загальній декларації президента США і прем'єра Великобританії від 14 серпня 1941 р., відомій під назвою Атлантична хартія, будучи переконаними, що цілковита перемога над їхніми ворогами необхідна для захисту життя, свободи, незалежності та релігійних переконань й для збереження людських прав і справедливості як у їхніх власних країнах, так і в інших країнах, і які вони тепер зайняті спільною боротьбою проти диких і звірячих сил, які прагнуть підкорити світ, заявляють:

Кожен уряд зобов'язується використати всі свої ресурси, воєнні та економічні, проти тих членів Троїстого пакту і тих, що приєдналися до них, з якими цей уряд перебуває у стані війни.

Кожен уряд зобов'язується співробітничати з іншими урядами, що підписали цей документ, і не укласти сепаратного перемир'я чи миру з ворогом.

1. З'ясуйте цілі основних учасників війни.
 2. У чому основні відмінності між цілями війни країн Троїстого пакту й антигітлерівської коаліції?
 3. Чи не кривив душею Сталін, погоджуючись із положеннями Атлантичної хартії?
 4. Чи вдалося побудувати мир, риси якого було накреслено в Атлантичній хартії?
-
2. **Представте класу спільні висновки, до яких ви дійшли, працюючи в малих групах.**
 3. **Ознайомте клас з найкращими повідомленнями та презентаціями.**
 4. **Сформулюйте висновки, відповідно до мети заняття.**

Практичне заняття

Друга світова в об'єктиві кінокамери

Пригадайте з раніше вивченого:

1. Коли з'явилося документальне кіно?
2. Чи можна довіряти кадрам кінохроніки?

Мета: на підставі аналізу підготовлених повідомлень, презентацій визначити, як у воюючих країнах документальні фільми використовувалися у пропагандистських цілях.

Завдання для підготовки до практичного заняття

Підготувати повідомлення (презентації) 1) Нацистська кінохроніка війни; 2) Радянська кінохроніка війни; 3) Англійська й американська кінохроніки війни; 4) Пропаганда в роки Другої світової війни.

Хід роботи

1. Об'єднайтесь у малі групи за тематикою підготовлених повідомлень та обговоріть результати роботи над ними.
2. Представте класу спільні висновки, яких ви дійшли, працюючи в малих групах.
3. Ознайомтеся із запропонованим матеріалом і визначте, що нового ви дізналися на підставі його аналізу відповідно до теми заняття.
4. Презентуйте класу найкращі з підготовлених до уроку повідомлень (презентацій).
5. Сформулюйте висновки відповідно до мети заняття.
6. Підготуйте до уроку узагальнення-есе на тему: «Моральний вибір у війні».

Узагальнення за розділом VII

«Друга світова війна»

1. Складіть перелік подій, які ви вважаєте найважливішими у перебігу Другої світової війни. Обґрунтуйте свій вибір.
2. Поясніть значення понять і термінів «Друга світова війна», «блискавична війна», «новий порядок», «рух Опору», «Голокост», «антигітлерівська коаліція», «Другий фронт», «Велика трійка», «колабораціонізм», «корінний перелом», «ООН», «Нюрнберзький і Токійський процеси».
3. У чому ви бачаєте внесок в історію таких військових і політичних діячів: В. Черчилль, Ф. Рузвельт, Й. Сталін, Г. Жуков, О. Василевський, К. Рокосовський, Ш. де Голль, Д. Ейзенгауер?
4. Виконайте завдання за історичною картою:
 - а) покажіть на карті основні театри бойових дій у Європі, Північній Африці, Південно-Східній Азії та Тихому океані;
 - б) покажіть місця основних битв, які стали переломними у війні;
 - в) укажіть основні територіальні зміни, що відбулись у Європі після Другої світової війни.
5. Порівняйте військово-економічний потенціал країн фашистського блоку й антигітлерівської коаліції.
6. Визначте підсумки кампаній на основних театрах воєнних дій у 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944 та 1945 рр.
7. Охарактеризуйте основні результати та наслідки Другої світової війни.
8. Наскільки вагомими є підстави тих істориків, які винуватими за розв'язання Другої світової війни покладають не тільки на Німеччину, а й на СРСР? Як ви вважаєте, хто винен у розв'язанні війни: Німеччина, СРСР, Англія і Франція?
9. Чому Японія не здійснила напад на СРСР у 1941 р., коли для цього були найсприятливіші умови?
10. Які були причини нацистської агресії на Балканах навесні 1941 р., якщо через неї довелося перенести строки нападу на СРСР? Як події на Балканах вплинули на перебіг Другої світової війни?
11. «Магнітогорськ переміг Рур». Як ви розумієте цей вислів? Відповідь аргументуйте.
12. Як вплинула тоталітарна природа радянського і нацистського режимів на методи ведення війни та її результати?
13. Чому висадку союзних військ в Італії не можна назвати відкриттям Другого фронту?
14. Як відбувалось створення антигітлерівської коаліції? Чому країни Заходу пішли на співробітництво з СРСР, маючи з ним непримиренні ідеологічні розбіжності?

15. Чому держави- правонаступники СРСР святкують День Перемоги 9 травня, а країни Заходу 8 травня?
16. Яке значення мав африканський театр бойових дій у Другій світовій війні?

Тестові завдання для підготовки до тематичного оцінювання за розділом VII «Друга світова війна»

1. Друга світова війна почалася нападом
 - А Франції на Німеччину.
 - Б Німеччини на Радянський Союз.
 - В Радянського Союзу на Фінляндію.
 - Г Німеччини на Польщу.
2. Яка подія стала приводом до виключення СРСР з Ліги Націй?
 - А агресія проти Фінляндії («Зимова війна»)
 - Б приєднання Західної України і Західної Білорусії
 - В підписання радянсько-німецького пакту про ненапад
 - Г початок Другої світової війни
3. Основні принципи і цілі держав Антигітлерівської коаліції були викладені в
 - А законі про ленд-ліз.
 - Б Атлантичній хартії.
 - В Троїстій угоді.
 - Г радянсько-німецькому пакті про ненапад.
4. У результаті якої битви нацистський план «Барбаросса» зазнав цілковитої поразки?
 - А Московська битва
 - Б Сталінградська битва
 - В Курська битва
 - Г битва під Ель-Аламейном
5. Про яку битву часів Другої світової війни В. Черчилль писав:

«Ця битва назавжди стане славною сторінкою у воєнних анналах Великої Британії. Вона фактично ознаменувала собою «поворот долі». Можна сказати, що до неї ми не здобули жодної перемоги, а після неї ми не зазнали жодної поразки...»?

 - А битв за Нормандію
 - Б битв при Дюнкерку
 - В битв за Гуадалканал
 - Г битв при Ель-Аламейні

6. Коли було утворено союз, якому присвячений плакат?
- А 1939 р.
 - Б 1940 р.
 - В 1941 р.
 - Г 1942 р.

7. Під час проведення якої конференції було зроблене фото?
- А Тегеранської
 - Б Московської
 - В Кримської
 - Г Потсдамської

8. Який уривок з історичного джерела доречно використовувати, аналізуючи зображену карикатуру?
- А *«Вона була останньою спробою зберегти нашу ініціативу на сході. З її невдачею ініціатива остаточно перейшла до радянської сторони. Тому операція «Цитадель» є поворотним пунктом увсій війні на Східному фронті...»*

- Б *«Що стосується критичної точки у війні, коли наші успіхи скінчилися й почалися поразки, то, безперечно, це був Гуадалканал. Відтепер це не просто назва острова. Ця назва кладовища нашої армії...»*
- В *«Ця битва назавжди стане славною сторінкою у вовнних анналах Великої Британії. Вона ознаменувала, що до Ель-Аламейна ми не здобули жодної перемоги, а після нього ми не зазнали жодної поразки...»*
- Г *«Контрнаступ, поховавши план «блискавичної війни» проти СРСР, розвіяв міф про непереможність німецької армії. Тому 6 грудня 1941 р. можна вважати одним із найфатальніших моментів в історії Третього Рейху...»*

9. Загальне командування військами союзників, що проводили десантну операцію в Нормандії у 1944 р., здійснював
- А Д. Ейзенгауер.
 - Б К. Жуков.
 - В Б. Монтгомері.
 - Г Ш. де Голль.

10. Яка країна отримала найбільшу частку допомоги за системою «ленд-ліз»?

- А Велика Британія
- Б Франція
- В СРСР
- Г Китай

11. Яке поняття відповідає визначенню: «Знищення окремих груп населення за расовими, національними, етнічними або релігійними мотивами, а також штучне створення життєвих умов не сумісних із життям»?

- А геноцид
- Б депортація
- В дискримінація
- Г расизм

12. Яку подію відображає надана фотографія?

- А завершення Другої світової війни
- Б падіння Берліна — столиці Третього Рейху
- В капітуляцію нацистської Німеччини
- Г визволення території СРСР

13. Установіть відповідність між подіями й наслідками.

1 Курська битва

2 висадка союзницьких військ у Нормандії

3 напад японської авіації на Перл-Гарбор

4 битва за Москву

А відкриття Другого фронту

Б зрив плану блискавичної війни проти СРСР

В завершення корінного перелому на радянсько-німецькому фронті і в Другій світовій війні

Г вступ у війну США

Д початок Другої світової війни

14. У якій послідовності світова преса у роки Другої світової війни концентрувала свою увагу на таких географічних назвах?

- А Перл-Гарбор
- Б Нормандія
- В Курська дуга
- Г Ель-Аламейн

15. Які з наведених подій Другої світової війни відбулись у 1944 р.?

- 1 битва на Курській дузі
- 2 Варшавське повстання
- 3 Кримська (Ялтинська) конференція
- 4 відкриття Другого фронту
- 5 Словацьке національне повстання
- 6 Тегеранська конференція
- 7 битва за Дніпро